

1906 сұлхи январь
21-мешенче тухма тытаны
1918 сұлхи февраль уйхенчен терл ятпа тухна
1991 сұлхи августын 30-мешенче "ХЫПАР" ятпа тепер хут тухма пуслана

СССР Аслă Канашен Президиуми 1968 сұлхи март уйхен 11-мешенче "Коммунизм ялаве" халы "Хыпар" хаҗата "ХИСП ПЛЛИ" орденна наградалана

ХЫПАР

235/26641/ №

Ытларикун, 2014, декабрь /раштав,

9

Хакӗ ирӗклӗ

www.hypar.ru

«Асамла хула» алакӗсене уҗре

2

Валентина Терешкова Чӑваш халӑхӗн кинӗ-и?..

3

Тӗрӗ тӗнчин тӗлӗнтермӗшӗ

4

Юрий Васильев – ЧР Пуслӑхӗн Административийӗн Ертӗҗи

Декабрӗн 8-мешенче ЧР Пуслӑхӗн Административийӗн Ертӗҗин тивӗҗсене пурнаҗлан Юрий Васильевпа тӗлпулна. Михаил Васильевич Юрий Васильевӗн ӗҗ-хӗлне пыҗак хак панӑ, ӑна ЧР Пуслӑхӗн Административийӗн Ертӗҗине уйӑрса лартасси җинчен калакан указа ала пуҗна.

Республика Пуслӑхӗ палӑртна тӑрӑх – җак йыҗӑнава вал Юрий Васильев терлӗ должносра яваплаха туйса, тӗрӗ кӑмӑлпа тӑрӑшине җута илсе кӑларна. «Эсир хула ӗҗлене, кайран тӑван районӑра җӗклене, тӗрӗ кӑмӑлла пулнине кӑтарса панӑ. Влаҗӑн муниципалитет органӗсене вӑй хуна май муниципалитетсен умӗнче паян мӗнлӗрех тӗллӗсем тӑнине лайӑх пӗлетӗр», – тене Михаил Игнатьев.

Юрий Васильев Михаил Игнатьева шанӑшӑн тав тунӑ, ЧР Пуслӑхӗн Административийӗн Ертӗҗин тивӗҗсене җыҗлан пурнаҗлама мӗнпур вӑй-халне, пӗлӗвӗпе ӑсталӑхне пама хатӗр пулнине пӗлтерӗне.

ЧР Пуслӑхӗ Юрий Васильева Администрацин җӗнӗ тытӑмне хатӗрлеме хуҗна.

Юрий Васильев Чӑваш Республикинчи Тӑвай районини Элтус яленче 1968 сұлхи ноябрӗн 9-мешенче суранна. Ленинградри Аслӑ Октябрь 60 сул туларин ячӗллӗ, Хӗрлӗ Җӑлтӑр орденӗллӗ аслӑ зенитла ракета училищинчен, И.Я.Яковлев ячӗллӗ Чӑваш патшалӑх педагогика университетӗнчен вӗренсе тухна.

РФ Хӗҗӗшӑллӑ Вӑйӗсене җуҗбӑра тӑна хыҗҗан педагогика тӑрашӑна, ун хыҗҗан җылай вӑхӑт муниципалитет җуҗбинче пулна. ЧР Пуслӑхӗн Административийӗн Ертӗҗин пӗрремӗш заместителӗн должносне лартиччен Тӑвай район администрациийӗн шалти политика управленийӗн пуслӑхӗ пулна.

Налуксем: җӗм пур!

Чӑваш Енре кӑҗӑлхи 11 уйӑхра мӗнпур шайри бюджетсене налук органӗсем администрацилен тӗллӗсене 31,7 млрд тенке пуҗна. Пӗлтӗрхи җак тапхӑртипе тапталарсан – 102,2%.

Федерацин налук җуҗбин республикари управленийӗнчен пӗлтернӗ тӑрӑх – аҗӑнна виҗере хуҗма хӑран (30,6%), уйрӑм җынсентупӑшӗнчен (29,2%), усламран (15,1%), пулӑхӑн (12,5%) илкен налуксен тӗпи кураҗла. Ақциҗсен пайӗ пыҗак тееймӗн – 5,5%.

Федераци бюджетне 10,6 млрд тенке хыҗна – пӗлтӗрхи январь-ноябрь уйӑхӗсенчи виҗен 105,2% хуҗлӗ. Территори бюджетне 21,1 млрд тенке кӗнӗ, султалӑ каялахи виҗе 0,8% хуҗна. җав шутра республика бюджетӗн тӗпи 16,6 млрд тенке таптална.

К.НИКОЛАЕВ.

«Хыпар», «җамрӑксен хаҗаҗӗ»: электрон җыраҗтары

2015 сулан пӗрремӗш җуҗсулӑхӗ валли «Хыпара», «җамрӑксен хаҗаҗне» электрон мелле җыраҗна илме пулат. җуҗсулӑх хак: «Хыпар» – 90 тенке, «җамрӑксен хаҗаҗӗ» – 50 тенке. Тӗллӗнрех – www.hypar.ru сайтра

Йӗнӗлле җыраҗма васкар!

Раҗҗейре җыраҗтары вунӑкунӑхӗ иртет. җак тапхӑрта «Хыпар» Издательство җуҗчен пур кӑларӑмне те 2015 сулан пӗрремӗш җуҗсулӑхӗ валли йӗнӗрех хакпа

Кӑларӑмсем	Индекс	2015 сулан пӗрремӗш җуҗсулӑхӗ валли җуҗсулӑхӗ валли	Почта уйрӑмӗсене. Раштавӑн 5-15-мешенче	Почта уйрӑмӗсене. Декада вӑхӑтӗнчи экономика	«Чӑваш пичӗ» киоскӗсене	«Советская Чувашия» киоскӗсене	Редакция
Хыпар	BД800	645	732,66	-87,66	288	279	144
Хыпар-шӑмат хун	B8353	264,66	304,08	-39,42	150	141	90
җамрӑксен хаҗаҗӗ	BД804	307,86	358,08	-50,22	234	231	144
Чӑваш хӗрӑрӑмӗ	B1515	278,46	325,08	-46,62	222	213	141
Сылӑх	B1824	176,46	206,02	-28,46	114	111	81
Кил-җурт, хуҗма хуҗала	B4806	176,46	184,04	-7,58	114	111	81
Хресчен сасси	B4838	327,54	376,62	-49,08	168	162	114
Хресчен сасси-кил	B3887	176,46	184,08	-7,62	108	105	81
Тӑван Аҗӑл	B1529	267,36	319,08	-51,72	252	246	150
Кӑмӑл	B4608	155,7	185,04	-29,34	150	128	108
ЛИК	B3429	116,32	140,36	-24,04	120	120	100
Вести Чувашии	B4807	283,86	288,08	-4,22	192	186	144
Сӑбраҗне законотельствӑ җР	B4847	612,24	743,58	-131,34	660	660	570
Тӑмӑш	B4802	237,66	274,08	-36,42	138	132	90
Самант	B3208	150,9	181,02	-30,12	162	156	120
Тетте	B3771	120,18	143,52	-23,34	114	111	90

«Патварта»

Вӑй виҗреҗ паттӑрсем

«Хыпар» хаҗат парнисемшӗн – 31-мӗш хут

Раштавӑн 6-7-мешенче «Хыпар» хаҗат тимӗр вӑйиҗе тусисене Пӗтӗм Раҗҗейри XXXI турнирӑ йыхравларӗ. Ку хутӗнче ӑмӑрту Йӗпреҗри «Патвар» физкультурапа спорт керменӗнче иртӗ.

ӑмӑрту савӑнаҗла парадран пусланӗ. Спортменсемпе тренерсене ЧР ЧР Патшалӑх Канашӗн Председателӗ Юрий Попов, Йӗпреҗ район пуслӑхӗ Александр Яковлев, район администрациийӗн пуслӑхӗ Николай җугаров, ЧР физкультурапа спорт министрӗн сумӗ Сергей Шелтуков, «Хыпар» Издательство җуҗчен директорӗ-тӗп редакторӗ Валерий Туркай, республикари кире пуҗанӗ спорҗен федерациийӗн ертӗҗи Юрий Карпов тата сумла ӑмӑртӑван тӗп судьи Борис Глинкин саламларӗҗ.

ЧР Патшалӑх Канашӗн Председателӗ Юрий Попов тимӗр вӑйиҗе халхыҗ вӑхӑрта та вӑйлӗсемпе хӑюлисене илӗртниҗен хӗпӗртерӗ. «Сывӑ пурнаҗ йӗркине пӑхӑнакан тата спортпа тусла

җыннан сывӑлахӗ ялан җирӗп, вӑл мӗнле йывӑрлӑхран та хӑрамаҗ. Тимӗр вӑйиҗе кӑҗӑкланакан вара илемлӗ, вӑйла, ӗҗре хастар, вӗренуре тӑрӑшулла. Кире пуҗанӗ спорҗе җылай җын интересленет: вӗсен йыҗӗне эҗир арҗынсене кӑна мар, хуҗем пикесемпе маттур хӗрӑрамсене, пултарулла яҗсемпе сумла ветерансене курапӑр», – тӗрӗ Юрий Алексеевич турнирсене пӗре мар мала тухӑн спортменсене – Елӗк каччине Александр Павлова, Йӗпреҗ пикине Марина Федоровӑна тата Юрий Карпова – «2014 сулхи чи лайӑх спортсмен» дипломсеме җыҗлан май.

«Хыпар» Издательство җуҗчен директорӗ-тӗп редакторӗ Валери Туркай та спорт уявӗпе хавхаланнине пӑлӑртӗ.

Фоторепортаж hypar.ru сайтра

«Хыпар» хаҗатра кӑна!

«Россия сегодня» информаци агентствин генеральнай директорӗ, пӗтӗм Раҗҗейри патшалӑх телерадиокомпанийӗн генеральнай директорӗн заместителӗ, «Вести недели» телекӑларӑм ертӗҗи Дмитрий КИСЕЛЕВ – Чӑваш халӑх писателӗн Петр Николаевич ОСИПОВӑН җывӑх тӑван!

Кун пирки – җитес вӑхӑтра «Хыпар» хаҗатра. «Хыпар» хаҗатра кӑна!

җерем уҗнисене халалланӑ

җерем уҗма тытӑнӑранпа 60 сул җитнине халалласа декабрӗн 3-мешенче Чӑваш наци музейӗнче «Помнит целина ваши имена» җӗнӗ курав ӗҗлеме тытӑнӗ.

Выставкана музей директорӗ И.П.Меньшикова уҗре, халхы тата җӗнӗ истори секторӗн ертӗҗи М.Ю.Иванова документсеме сӑнукерӗксене тата җерем уҗна җӗрте паттӑрлӑх кӑтарна ветерансен асаилӗвӗсене еплерех пухни җинчен каласа пачӗ.

Курава килнисем иртнӗ ӗмӗрӗн 50-мӗш тата 60-мӗш сулӗсенче җерем уҗакансем уҗӑ курна кулленхи япаласемпе паллашрӗ. Тӗп вырӑнта – Чӑваш җамрӑксене ӗҗре хастар пулӑнашӑн, ӑмӑртуҗенче мала тухӑнашӑн панӑ ялаҗсем. Пиллӗк таранах җӗнсе илме пултарна вӗсене пирӗн ӗнтӗссем.

Хӑнана килнӗ ветерансем – Т.С.Сергеев профессор, А.И.Епифанов, Р.А.Тарасова, экономика аҗлӑлахӗсен кандидатӗ В.Х.Дубинин, В.В.Кузнецова, В.П.Репин тата ыттисем те – җерем уҗӑҗи мӗнлӗрех яваплӑ ӗҗ пулни җинчен музей килнӗ җамрӑксене каласа пачӗ.

М.ЮРЬЕВА.

Ачасене – җӗнӗ сул парнисем

Ачасен прависене хуҗтӗлӗссине ӗҗлене Раҗҗей Федерациийӗн Президиумӗн җумӗнчи Уполномоченый Павел Астахов пуҗарниҗе пирӗн җӗрӗшӑра «Елка в Новороссию» җӗнӗ сул ақциӗ пуҗланӑ.

Унӑн тӗллӗвӗ – Донецкпа Луганск Республикисенчи ачасем валли уяв ачытыҗисемпе парнисем хатӗрлӗссине. Салам сӑмахлӗллӗ җырусемпе илемлӗ тӗтӗссем ӑсталас ӗҗе шул ачысемпе вӗсен ашӗ-амӑшӗ, вӗрентекенсем хуҗтаҗӑҗӗ. Ырӑмӑллах ақциӗнчен Чӑваш Енри вӗрену учреждениийӗсем те юлмаҗҗӗ. Ку ӗнӗ уйрӑмах Элӗк ачысем хастар. Вӗсем 200 ытла тетте, 100 хӑян ачытыҗа. парнисемпе аҗанмалах япаласем хатӗрлесе Чӑваш Енри Вӗренуле җамрӑксен политики министрствине кайса панӑ. җывӑх кунсене парнисене Донецкпа Луганска аҗатӗҗ.

А.ПЕТРОВ.

Поэзия юратакансем валли – уяв каҗӗ

Патӑрӗл районинчи Кивӗ Ахпӑрти шкулта «Марина Карягина вулавӗсем» конкурҗ иртнӗ.

Поэзия уявне Чӑваш халӑх артисӗ, РФ тава тивӗслӗ артисӗ Валентина Смирнова, Чӑваш Республика искусствӑсен тава тивӗслӗ ӗҗченӗ, җӗҗлӗ Миши премиийӗн лауреаӗ Светлана Асама, Владимир Алманат тӗпӗҗӗҗӗ, Сергей Мишев оператор тата ыттисем хуҗтаҗӑнӑ. Мероприятие Культура султалӑкне халалланӑ. Пуҗӑннисене пӗлу җуҗчен директорӗ Алексей Логунов саламланӑ. Марина Федоровна тӑван шкулта ирттернӗ сулсене аса илнӗ.

Шкул ачысемпе вӗрентекенсем, хӑнасем поэтсӑҗ пурнаҗӗ пултарулахӗ җинчен хатӗрленӗ презентаци пахӑна, вӗрентекен концертне курса савӑнӑнӑ. Аҗӑнна конкурҗра кӑҗал Юхмапа Пӑла тӑрӑхӗнчи 14 шултан пуҗӑнӑ утмӑл ытла ача сӑва калас ӗнӗле тулӑшӑн. Пултарулах ӑмӑртӑвӗнче Алексей Федоров (Кивӗ Ахпӑрт), Анжела Суркова (Кивӗ Ахпӑрт), Виктория Елагина (Сӑкӑт) җӗнтерӗ. Тури Туҗа шулӗнче 1-мӗш класра вӗренекен Ольга Виногодрова вара Марина Федоровна хӑйӗн кӗнекине ала пуҗса парнеленӗ. җӗнтерӗҗӗсене Хисеп хуҗӗсемпе, кӗнекесемпе җыҗланӑ. Унтан хӑнасем җӗҗӗҗӗ юрӑ шӑрантарса, шӑхлил, купӑс каласа савӑнтарна.

А.ГРОМОВА.

җанталӑк җинчен
Паян ӑмӑр җанталӑк пулат, юр сукалат. җил кӑнтӑртан 2 метр хӑвӑртлӑхпа вӗрет. Сывлаш температури кӑнтӑрла 4, җӗрле 4 градус сивӗ. Атмосфера пуҗӑмӗ 762 мм, сывлашри нурӗк 76 процент.

Кун тӑршӗ 7 сеҳет те 6 минут.
Ыран пӗлӗтлӗ җанталӑк пулат, юр сукалат. җил кӑнтӑртан 2 метр хӑвӑртлӑхпа вӗрет. Сывлаш температури кӑнтӑрла 2, җӗрле 2 градус сивӗ. Атмосфера пуҗӑмӗ 761 мм, сывлашри нурӗк 91 процент.
Кун тӑршӗ 7 сеҳет те 4 минут.

ХЫПАР

КАМ МЕНЛЕ ШУХАШЛАТЬ

Валентина Терешкова чаваш халәхән кинё-и?..

...Космосран таврәннә хысқанни кун Валентина Терешкован кун кенекинче сак йөркесем сырәннә: "Канма вәхәт ситрә. Куша хупрәм та... Шухәшсем мана Андриян патне илсе ситерчәс. Ума чәремә сывах сән тухса тачә. Эпир пёр-пёрне юрататпяр, космодрома савнисем пек уйрәлтәмәр". Төпчекчә тата Андриян сагла каланә: "Эпир телелә. Пёр-пёрне тупрәмәр. Пурнас сине пёрпек пәхни, пёрлехи төллев, ёс-хөл тата Атәл пёрлештерчә пире".

Тәнче усләхне парәнтәрнә икә паттәр 1963 сулхи ноябрән 3-мәшәнне туй көрлелтәрнә. Шуршәл качипе Ярославль хөрбә семье савәрни чылай сыншан кетменләх пулнә ахартнех. Ун чухне те, халә те сак мәшәр шаппине пёр төввә сыхни тавра төрлә

Александр ТУКМАКОВ, А.Г. Николаев СССР космонавт лекчкән Астәвәм комплехсән директор:

– Паллах, Андриян Григорьевичнә мәшәрә пулнә Валентина Терешкова чаваш халәхшән чән-чән кин. Урәхла пулма та пултараймасть. Вәсем вунса-кәр сүл пёрле пу-рәннә. Мөншән уйрәлнә? Ку пирән ёс мар.

Төрессиле, ку йыту мана киләшсех каймасть. Унчән Чаваш Ене мөншән килмәнинне калама пултараймастп. Самани те урәхлах пулнә ун чухне. Малаше вәхәт туләнсан килетех пулте төтәп. Валентина Владимировнән пушә вәхәт сукпа пәрех. Вәл – депутат, йтти общество ёсә те чылай унән. ЧР спикерне Юрий Попова вәл Республи-ка ку нүнчә пирән тарәха килме шан-тарәччә. Анчах ун чухне Валентина Владимировнән ют сәршыва тухса кайма тивнә.

"Шәла мана чавашсемпе ялан сыхантарса пырать", – тет Валентина Владимировна. Сәмах май, унән водителә те, пулашуси те чавашсем. Чаваш халәхә пирки вәл лайәххине кәна калат.

Валентина Владимировнәпа тата унән семийне Санкт-Петербургта тел пулнәччә, пёр кун вәсемпе пёрле кантәм. Канозле ишсе сүреремәр. Валентина Владимировна – питә кә-мәллә хәрарәм, юрлама, ташлама юратат, тирейлә, сынсен кәмәллә тулма пелет. Мәнүкәне питә юрат-ят. Малаше пёрле ёслес төлвөлө эпир. Ярославльсемпе сыхану тытат-пяр. Мускәвә иртекән мероприятиесе-не те чөнәсчә пире.

Елена Андриановна нумай пулашатъ пире, сөнү-канашла сәс мар, йтти енәле те. Шәнкәрәвласча тарәтә вәл. Попечительсен канашне йөркөләшшән, унта Аленәна та көртәсшән. Космо-

САМАНА

Улма-йывәс авәнать Паха-таса сымәсе пустармашкән сын ситмест

Шупашкарти ёсәпе тивесте-рекен центра кунёне сәр-сәр сын кәрсе тухат. Вәсен шу-тәччә сак йөркесән авторә те пулнә. В.Ильин специалист ют республикасемпе областсене кайма кәмәлләкәссене специ-альнәсөссене шуна илсе су-йлат, ушкәнсем йөркелет. Леш-сем: «Астала сүл тытсан лай-ә-ши?» – тесе асупта тарсан түрех Воронеж областсәни Сәнә Усмань райончәни «Красин-ский» хуҗәләха улма-сырла пух-машкән кайма сәнәт. Кашии сүл сапла. Вырәнә ситсен унән ертүссене сынсене аста выр-настармәлинне хайсем татса парассә. Чылайшә витре йатса панулими сәсәсене утат. Унсәр пуңне вәссене хураллама та сын кирлә. Ку ёсә чи малтан право органсәне писсәнисе-не вырнартарасчә. Сәмахран, эпә те вәсен шутне лекрәм.

Пёлтәр чи аякри сәмрәк улмуссине хуралланчәчә. Вәссене тәпра шәниччә кәла-ма пултарасчә. Кәларәсчә тәк-хакне шалурән тытса юлсәсчә. Ун чухне ман сума Сәнә Шуршәлкарти Сергей Орлова сирәпләртсә. Төрессиле, вәл, йәплә пралук леш еңче кирпеч шултанәскер, пакулнә хурләсә-сене курнә сәс, сар хәсмәтә-не пулман. Кунта вара сакун-жәйн сәткәнләхәпе, хыт кукар-ләхәпе пәләрчә-пәләрчә. Ма-каронала кәрпән пёр пайне хәйн кутамкинне тултарса кил-не илсе таврәннә. Сәккер кәсәл та асаннә тарәха ёслеме пынә. Хәй сине тарса вийтниле хуҗа. «Такантарчә те – кәларәс төрәм», – сүхәлас кайман ху-ралсә. «Ку шәвармалли пәрәх сыпәк», – аңлантарнә директор. Лешә аңсартран туннә пулрәха тимәр-тамәр пухакана сумта ёмәтленнә. Паллах, эрехе.

✓ АНЧАХ КАШКӘР ТЕМЛЕ ТӘРАНТАРСАН ТА
ВӘРМАНАЛЛА ПӘХАТЬ ТЕНИ ТЕРЭСЕХ. АПАТ
ПЁСЕРМЕ ПИРЕ КАКАЙ ПАЧЁС. ПЁР УСЛАП
САПЛА СӨНЧЁ: «СЫВӘХРИ ЯЛА КАЙСА КАКАЯ
САМАКУНПА УЛӘШТАРАП МАР-И?»

па урлә пулнине пәхмәсчә, хәвна йөркеллә тытнине нимән те ситмест. Шәннә ёсә түрә кәмәллә пурнасламала. Анчах кашкәр темле тәран-тарсан та вәрманалла пәхәт тәни төрәсөх. Апат пёсәрме пире какай пачәс. Пёр услап сапла сөнчә: «Сывәхри яла кайса какая самакунпа уләштарар мар-и?». Эпә: «Кайран мән сисе пурәпәр», – тесен ку шухәша пәрахәсәрлә. Сапах

кас-хура сүрәт. Анчах сыру-сем, сәнүкерчәксем, тус-юл-тәшәсән асаиллөвөсем тарәх хакласан – сәмрәксем чәри-сем пёр көвәллән тапни, пёр-пёрне кәмәлләста тата юратса сәмьә сәвәрни иккә-лертермәт.

35 султи Андриян 26 султи Валентинана хөр тәнче усләх-не тухиченех куҗ хывнә, сәмрәксем чылай малтан пёр чөлхе туннә. Хөр сәлтәртлә командировкәран таврәнсан пиләк уйәхран вәсем Мускә-ри Мәшәрлану керменәнчә хушәнәвәссене официаллә йөркеле сирәпләтнә. Сәв ку-нах Правительствән Йышәнү сүртәнчә туй көрленә. Унта КПСС Тәп Комитечән Гене-ральнәй секретәрә Никита Хрущев мәшәрәле, космонав-тсем, йтти хаклә хәна хуш-шәннә.

Сәнә мәшәр 1964 сулхи мартән 9-мәшәнчә Андриян Григорьевичнә тәван ялне Шуршәла килнә. Вәссене ко-монавтән амәшә Анна Алек-сеевна пил панә. Июнь уй-хәнчә Андриянпа Валентинан семийне «сәнә кайкә» вәссә килнә: хура сүслә, каснә-ларнә ашшә пек хәрәча суралнә. Алена сывләхлә, әслә-тәннә ситәннә. Ылтән медальпә школ пётәрнә,

Енре Терешкова усләхран таврәннә хысқан суралнә мән чухлә хәрәча Валә ятлә пулса тән-ши? Чавашсем унпа чән-нипех те мәнаснә Вәл. А.Нико-лаева кача тухсан сак мәнәхлә тата та пысәкләннә. Н.Хрущев вәссән өви- пулнә-и е пулман-и – чавашсемшән пир пёлтәрешлә шултанман. Чаваш халәхә Валентина Терешкована кин вырәнне хурса йышәннә. Сәк чәнләха уләштарайман. Төнчери пёрремәш хәрарәм космонавт чаваш халәхән кинә пулнә. Кинә пула юлат те.

Денис ГОРДЕЕВ, чаваш халәх писателә:

– Шел те, В.Терешкова шанчәккә кин пулаймар. Чә-ваш халәх кинә тәни хытла та пысәк чән. Иксеплә космонав-тән Андриян Григо-рьевичнә, чаваш ха-ләхә вәссән мәшәрә тәни те сителәккә. Сәрә көрпиченех чаваш пёрле пурәннә пулсан, чәнәх та, «чаваш халәх кинә» тесе калама юратчә. Төпәр тесен, «халәх» сәмаха пи-чәтрә сыхланса усә курмәлла.

Андриян Григорьевич вилсен В.Терешкован шухәш-тәлләвә урәхлах пулчә. Н.Федоров, кунти обществен-ноз тәрәшнине мухтәвлә ентәшөмерә чәваш сәрәнчә пытарма май килчә. Мускәвәра ёмәрләх канләх туннә пул-сан А.Николаев космонавт никам та мар пулса юлатчә. Халә йтти космо-навтсем унән музейне куҗкәрәтхә ймсанәсчә. «Эпир вилсен пире хамә-рән тәван сәрәмәртә сагла чыс тәвә-шчи?» – тәнинне хам та вәссәнчән пёрре мар илтнә.

В.Терешкована асларха үсәми сынсем сәс пеләсчә. 20-25 султи-семшән вәл никам та мар. А.Николаев мәшәрә пулнәскер Чаваш Ене килсе сүрәни авән пулчәчә паллах. Анчах кашин хәйнә кәмәллә-скә. Ирәксәр-ләймән. Аленән та шухәш-кәмәллә малтан урәхлахчәчә. Халә амәшән хуштинчән тухнә вәл, кәмәллә сәвәрәннә. Чавашсем пирки урәхла шухәшлән.

Владимир СТЕПАНОВ, «Самант» журнал редактор: – Николаевпа Терешкова – сәлтәр мәшәр. Яланәх сапла пулат те. Чаваш

– Шел те, В.Терешкована эпә пёрре те кур-ман. Вәл Чаваш Рес-публикинне килсэн әна кәтсе илме те хушәнман. Пёр сул-хине писательсен ушкәнәпә Сәлтәр хулар пулнәччә. Әна унта та телпулма май килмерә. Сәвәнна ку йыту тавра каласма пултараймастп, манән нимән те каламали сук.

Раиса САРПИ, ЧР культуран вата тивәслә ёсчәнә:

– Хәй вәхәтәчче кин пулнә. Андриян-па уйрәннә хысқан ун пирки кин тесе калани вырәннә-ши? Вәл урәх сынна кәч-ча тухнә. Паллах, эпә В.Терешкована хир-рәс мар. Хам та юратман сынпа пурәнман пуләттәм. Вәссене Н.Хрущев вәйпа пёрлештернә. Ун чухне А.Николаев та, В.Терешкова та «патшана» хирәсләймән өнтә, унән сәмахәнчән иртәймән. Хәйсеме те, тен, чапшән суннә. Төнчере пулманни вәт: икә космонавт сәмьә сәвәрат.

– Пирән Валенти-на Терешкова пирки хәюлләнах чаваш ха-ләх кинә тесе кала-ма ирәк пур. Вәл чән-чән кин пулнә. Шупашкара та кин пулса темисә хушчән те килнә. Чаваш сыннисем әна чавашлах «кин» тесе чөннә.

Вулакансем, эсир мән шухәшләр: Сире те сак йытәва сүтсе явма хушәнна сәнәтләр.

Ирина СЕРГЕЕВА ыйтса пөлнә

УҢСАН

Вёрентекенән шаләвё мөншән улшәннә?

Педагогсемпе ача сәчәсәнчи воспитательсен ёс уксине үстерессиле юлашки сүлсенчә республикара курамлә уш-анусем пулчәс. Чаваш Ен Пусләхә Михаил Игнатев ха-ләхә теллулмасерен педагогсен шаләвё – республикән экономикари ёс уксин вәтам кәтартавнә, воспитательсене вара вёренү тытәмәниччә вәтам шалу шайне ситермелли сынчән калатчә.

2011-2013 сүлсенчә вос-питательсен ёс укси аван үтсе пычә: малтаннчән 10 пин тенкә ытларых. 2011 сүлта вәсен вәтам шаләвё – 7700 тенкәпә, 2014 сүлта, малтан пәләртнә тарәх – 18247 тенкәпә танлашәт. Чән та, қасалхи январь уй-хәнчә алла илнине танлаш-тарсан сүлтәллекә юлашки уйхәсәнчи нухрат каләпәшә пёсәкөхер. Мөншән капла пулса тухатъ-ха? Сәк йытәва нумаях пул-масть ЧР вёрентүпә сәмрәк-сен политикин министрә Владимир Иванов акә епле-рех усәмләтрә: – Рафсәй Президентчән В.Путинан «май уйхәнчи» укәзәссене пурнасла сәллев-пе юлашки висә сүлта учи-тельсеме воспитательсен шаләвё хәвәрт үстәрсе пыма тарәшрәмәр. Сәвана май 2013 сүл вәсчәнчә тата қасалхи январь уйхәнчә чи пёсәкә түлвөсем пулчәс. Вёрентү тытәмә ёс укси төлешәнчән экономика ата-ланәвәпә пёр шайра пулма

Муса Джалиль паттәрләхән психологи никәсә

Ренат ХАРИС, Тугарстан халәх поэчә, Рафсәй Патшаләх премийән тата Сәсәлә Мишиш ячөллө преми лауреачә

Паттәрләх – сын чунәпә кәмәл-туйәмән чи хәватлә пуләмә – яланәх төлентөрнә, үлөмән те төлентәрә, унән иксәлми варттәнләхәпә психологий нихәсән та қасәклантарма пәрәхәсә. Этәмән граждәннә паттәрләхә унән литература пултаруәләнчи хәюләхәпә пёр килнине вара уйрәмах сине тарса төпчәме тивет. Сәкән пек төлентөрмәш пуләсәнчән пёри вәл – этәмләх әс-хәкәлән аталанәвән чи сүллә шайне сәкәнчән Муса Джалиль.

XIV Далай-лама хәйн трактәчәсәнчән пәрчәне әс-хәкәлла кәмәл-туйәм аталанәвән «чүн-чөре ләкәләнчәне упрәма вөренин» тесе сирәпләтәт. Ман шутәмпа шәпах сәкә пу-ләшнә та Джалиле хәйн чунәнчә виләмә сөнтәрме. Сәпах та сәк сөнтәрү патне Джалиль епләрех ситнә-ха? Сын аталанса сирәпләнчән епләрех хәйнәвәлрәхәсәм тәт-са панә пур шәппине уншән чи пысәк пөлтәрешлә самантра? Тата, ку вәл – чи пахи – епләрех виләм күнә сәкә унән пултаруә-хәпә уйрәм хәйләвөссем сине? Ман шухәша, сайра тел пулакан хәшпәр материалсем пур пулсан те, асаннә йытүсене ёненмелле хуравланине тупма халәхәпә пите йывәр.

"Палач пурттинне хәйн сичне курса" сәвә сырма вәй ситернә сәвәсә пултаруәлән психологий мана яланәх қасәклантарнә. Чән та, хәй кәсәх вилссине манса сынссене кирлө бәс пуләнсәскернә хәйнә хәй сөнтәрәс тесән мән тумалла-ши? Төпәр чух, малтанәх пәләртәсә хуна диспансеризация вәхәтәччә, врачән сан вәл е ку чирү пирки пусласә пёлтернине илт-сен те сывәйрәли, апат сийми пулатән, сана пөтәмләх қасәклантарма тарәхәт... Әс ёсләй-ми пулатән. Кунта вара – сүна вөлөмере при-говор йышәннә тата әна пурнаслассине уйхә хысқан уйхә кәтнә. Виләм кәтәкән сын чунәнчә мән пулса иртине аңланма та пөрттә сәмәл мар. Поэт кәмәл-туйәмне төссеме сәлһәс пулсан вәссене уәври хөрлө тәрән пусласә вил тәпирин хура төсә тарәнчән сәрлама пулат. Кун пекки, ахәрт-не, сахал мар пулнә, акә мөншән сәкә сәвәсән кәмәл-туйәмне малтан курайманнәх, пессимизм, әс-тәнран тайлһни патне, юлаш-киччән вара суицид патне илсе ситерме пуларнә.

Төпәр чух вәрәсәри паттәрләха сын урәх ним тум та пеләмниле, вәл питех те кәткәс лару-тәруран нимә пәхмасәр тухма тарәшнине сыхантарасчә. Кун пек сирәпләтнинчә те төрәсләх пур-тәр. Анчах та литературәри паттәрләхә вәл пёр самантра пулса иртмест, сәвәәннә та әна сын ним тумә аптәранәран пёр самантра тунә татәкә утам пек хәкәлама сук.

Апла пулсан епле пуларнә-ши Джалиль, хәйн чунәнчән шикленүпә виләм сынчән шухәшланине хәссе кәларса, хәйнә сәкнаш-кал утам тәвәсси патне илсе ситерме? Епле пуларнә вәл чүн-чөриле те әс-хәкәләнчә ирәккә пулма? Мән пуләшнә әна төвәт-кәллә самантра хәйнә хәй сирәп тытма? Сәкна усәмлән аңлантарса, татәклән сирә-плетесе паракан асаилүссем, шел те, сук... Французсен Альфонс дө Ламартин поэчә кун пек лару-тарәва сәкән пек аңлантарат: «Сыруләха – сын хәйн шухәшәпә пулнине, сын чунне пухахласа тәракан йывәрләх-ран хәтәлнине – шухәшәха кәларнә сынна ёмәр-ёмәр мухтәв. Вәл нумай-нумай сынна хәйнә хәй төп тумә пәман". Апла пулсан пите йывәр чухне хәйн шухәшәпә кәларси сынна сәләнәс вәйә парат, кәткәс лару-тәруран тухма пулашәт. Данте те, чунтан куратнә Беатриче вилнине пула пите аспа-ланнәскер, хәйн «Сәнә пурнас» кенекинче сәкән пирикчә сырнә темә пулат. «Вара, – сырат Данте, – әп хамән асапәма вәйсә-рлатма кирли пирки шухәшәла пусларәм, тунсәхпа та ыратупа тулнә сәмахсем шырама пикәнтәм. Сәкән хысқан әп кансона сырма хәю ситертәм...»

Пытармасәр каласан ытларых чухне сәвәс-сем поэч хәйнәпә хәй кәларсинне. «сын хәйн шухәшәпә пулнине» пула суралма пу-сласчә, кәйран вәссем төрлө кәмәл-туйәмпа тулнә сәмахсән пёрлөхә пулса тарасчә. Сәк

■ Чавашла Валери ТУРКАЙ кусарнә

Мирепидиа.орг сайту файлы

